

УДК 330.341.1:631.11:336

Зеліско І.М., к.е.н., доцент[©]*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ.*

ІННОВАЦІЙНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

Розглянута роль інновацій в агропромисловому виробництві. Проаналізовані інноваційні імперативи розвитку інтеграційних аграрних формувань. Досліджені особливості забезпечення конкурентоспроможності агропромислового виробництва в Україні.

Ключові слова: *інновації, інвестиції, інноваційний розвиток, інтеграційні аграрні формування, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Післякризове переформатування світового господарства, зміна світової економічної кон'юнктури, нові виклики та загрози глобалізаційних процесів, вимагають відповідної реакції та призводять до трансформаційних перетворень на внутрішніх ринках країн. Аграрний сектор економіки України має значний потенціал та можливості нівелювати сучасні глобалізаційні виклики та зайняти гідне місце на світовому ринку. Тому важливого значення набуває системність та комплексність реформування аграрної галузі на високоефективній інноваційній основі з метою забезпечення конкурентоспроможності аграрно-промислового виробництва. Сучасне агропромислове виробництво потребує впровадження досягнень науково-технічного прогресу, застосування нових наукових знань, тобто вирішальна роль належить інноваційному розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням різноманітних аспектів інноваційної діяльності та розвитку інноваційного підприємництва, функціонування інтеграційних аграрних формувань приділено увагу в працях багатьох вчених. Вагомий науковий базис створено такими вченими як В.Г. Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіль, Ю.С. Коваленко, М.Ю. Коденська, М.Ф. Кропивко, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин. Проте особливості інноваційної діяльності інтеграційних аграрних формувань потребують подальшого дослідження та переосмислення.

Мета статті. Проаналізувати інноваційні імперативи розвитку інтеграційних аграрних формувань та визначити їх роль в формуванні конкурентоспроможності аграрної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна модель розвитку аграрної галузі передбачає використання нових прогресивних технологій з метою виробництва наукоємної конкурентоспроможної продукції. Згідно Закону України "Про інноваційну діяльність" інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також

організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1]. Тобто інновації - це ідеї, пропозиції, які виникають в результаті наукових досліджень, інженерних розробок, що можуть стати основою створення нових видів продукції чи значно поліпшити споживчі характеристики існуючих товарів, що сприяє покращенню “якості життя” людства.

Виникнення поняття “інновація” та його обґрунтування пов’язують з ім’ям вченого австрійського походження Йозефа Шумпетера та його працями “Теорія економічного розвитку” (1912р.) і “Капіталізм, соціалізм і демократія” (1942р.). В “Теорії економічного розвитку” вперше застосовується поняття “нова комбінація”, розуміючи нові якості засобів виробництва. В подальших дослідженнях Й. Шумпетер поняття “нова комбінація” замінює на “інновація” і розкриває зміст та особливості цього поняття, вважаючи, що йому притаманні впровадження нових технологій, нових виробничих, транспортних засобів, нових форм індустріальної організації [2].

Вважається, що інновації відображають якісні характеристики інвестицій та являються їх специфічною сферою. Інвестиції являють собою всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які включаються в об’єкти підприємницької й інших видів діяльності в результаті якої утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [3,с.494]. Інноваційна діяльність в аграрній галузі має певні специфічні особливості, пов’язані з сезонністю виробництва, наявністю живих організмів, використанням земельних ресурсів, тощо. Впровадженням новацій в агропромисловому виробництві забезпечує набуття продукцією покращених властивостей, підвищує її конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність аграрного бізнесу в економічно розвинутих країнах досягнута за рахунок потужної бюджетної підтримки, використання сучасної високопродуктивної техніки та новітніх технологій, ефективної протекціоністської політики на світовому ринку, значного внутрішнього попиту, який забезпечується високим рівнем життя та споживання.

Важливим трендом останніх років в аграрній сфері є зростання інтенсивності виробництва, розвиток аграрних холдингів, залучення інвестицій на міжнародних фондових ринках, зростання експортного потенціалу. Зазначені тенденції вплинули на те, що аграрна галузь стала найбільш привабливою серед галузей національної економіки. Проте наявними є нестача та висока вартість фінансових ресурсів, застаріла матеріально-технічна база та низькопродуктивні технології, неефективний менеджмент, важко передбачувана державна аграрна політика. Всі зазначені чинники гальмують стабільний розвиток та реалізацію потенціалу аграрної галузі.

Досягти конкурентоспроможності аграрним підприємствам в Україні можливо шляхом консолідації земельних ресурсів та вертикальної інтеграції. В умовах обмежених можливостей державної фінансової підтримки, джерелами фінансування та розвитку аграрного підприємництва є приватні інвестиції,

укрупнення аграрних холдингів з метою залучення інвестицій на міжнародних ринках капіталів. Найбільш пристосованими до сучасних умов господарювання та найменш вразливими є інтеграційні аграрні формування.

Зацікавленість іноземних інвесторів аграрним сектором України пов'язана зі значним потенціалом цієї галузі та пояснюється комплексом об'єктивних чинників. До них відносять: якісні, родючі чорноземи, помірно континентальний клімат, наявність морських портів, невисокий рівень заробітної плати, висока віддача вкладень. В 2010 році інвестиційна привабливість аграрного сектору України зросла, в порівнянні з 2009 р. ріст капіталовкладень в основний капітал склав 130,4%, прямих іноземних інвестицій -105,2% (рис.1). Не зважаючи на високу ризикованість аграрного бізнесу, в порівнянні з іншими галузями сільське господарство за останні роки є найбільш прибутковим видом діяльності. У 2009 році рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств складала 14,7 %, в 2010 році - 80% сільськогосподарських підприємств були прибутковими. Серед галузей сільського господарства більшу дохідність має рослинництво (10-30%), проте тваринництво в останні роки досягло рівня беззбитковості лише по деяких видах продукції [4].

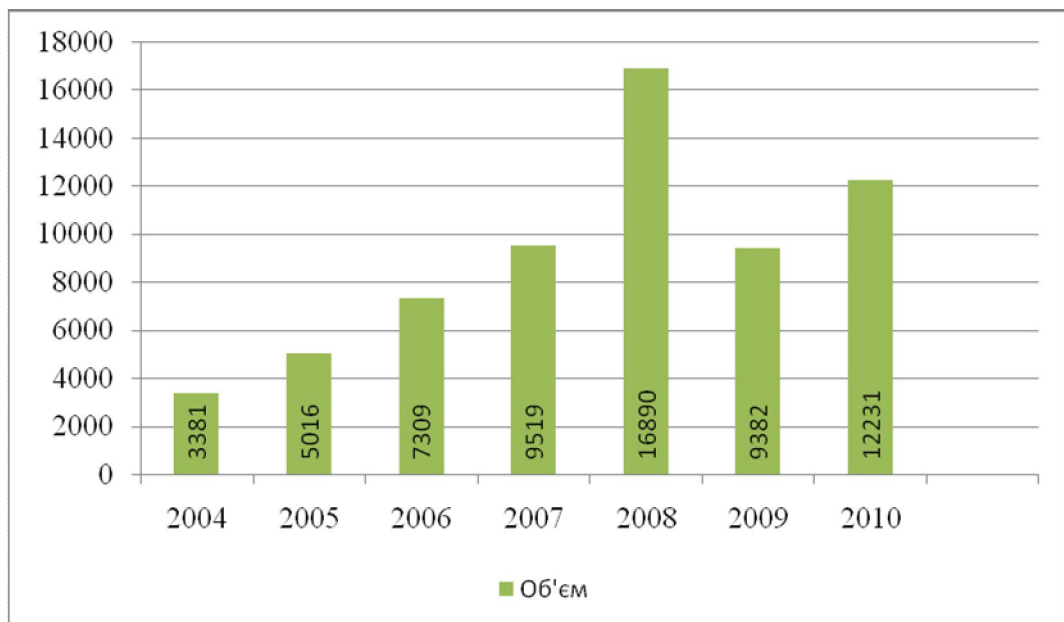

Рис.1. Обсяги інвестицій в основний капітал в сільське господарство в Україні, млн. грн

Наявною є тенденція домінування аграрних холдингів, адже вони мають доступ до капіталу, новітніх технологій та знань, можуть здійснювати техніко-технологічне переоснащення виробництва, оперативного реагувати на зміни на світовому ринку. В Україні відбувається укрупненням холдингів та середніх

компаній, спостерігається тенденція до горизонтальної і вертикальної інтеграції холдингів. В сільське господарство України інвестують кошти закордонні та внутрішні інвестори. В 2010 році в Україні було 58 холдингів, кожен з яких володів в середньому 69 тис. га землі та загальний обсяг оброблюваних земель складав близько 4 млн. га. В 2011 році їх стало 79 з загальною площею обробітку 5 млн. 200 тис. га і середньою площею на один холдинг 66 тис. га землі. Проте, середня ефективність українського аграрного холдингу не значно відрізняється від ефективності сільськогосподарських підприємств за радянських часів. Врожайність і витрати на вирощування більшості рослинної продукції, стан справ в тваринництві свідчать про те, що потенціал зростання ефективності українських аграрних холдингів дуже великий [5].

Негайного розв'язання потребує проблема низької технічної та економічної ефективності аграрно – промислового виробництва. Розвиток інноваційної діяльності часто стримується не тільки недосконалістю механізму залучення до відтворювального процесу ланок “наука – техніка – технології – виробництво”, але й непоодинокими випадками неготовності власників та керівників до новацій. В Україні мало застосовуються технології mini-till, no-till, точне землеробство, біотехнології, гібридне насіння, тощо. Застосування нових високоефективних технологій відповідно до світових стандартів відбувається в птахівництві, вони застосовуються вертикально - інтегрованим комплексом підприємств “Миронівський хлібопродукт”(МХП). Як провідний виробник курятини в Україні, згідно з даними Держкомстату України, МХП у 2010 році виробив близько 50% промислової курятини. МХП контролює повний виробничий цикл, від маленького курчати до дорослої птахи та кінцевого продукту. Компанія випускає свіжу курятину під ТМ “Наша Ряба”, м'ясні напівфабрикати - ТМ “Легко!”, яйця, корми, вирощує ВРХ, виробляє ковбасні вироби та копченості “Дружба народів”, “Бащинський”, “Євро продукт”, делікатесну яловичину під ТМ “Сертифікований Аргус” та охоложені і заморожене гусяче м'ясо та печінку під ТМ “Фуа Гра”. “Миронівський хлібопродукт” забезпечує повний цикл виробництва товарного м'яса, вирощує зерно для виробництва комбікормів, виготовляє корми для своїх фабрик з розведення батьківського поголів'я курчат бройлерів та виробництва м'яса птиці. Транспортування виробленої продукції до торгової мережі здійснюється власними вантажівками - рефрижераторами. З 2003 року функціонує франчайзингова програма для ТМ “Наша Ряба”, значна частина продукції реалізується через мережу фірмових франчайзингових магазинів, які відкриті в усіх регіонах України. У липні 2011 р. були відкриті в Києві два ресторани швидкого харчування “Крила”, які функціонують в форматі родинних ресторанів.

Сучасні технології в рослинництві застосовують такі компанії як “Індустріальна молочна компанія”, “Мрія”, “Укрзернопром Агро”, “Миронівський хлібопродукт”, “Сварог Вест Груп”.

Сільськогосподарська корпорація “Сварог Вест Груп” у 2011 році стала одним з лідерів серед українських аграрних компаній з врожайності зернових.

Орієнтиром для цієї компанії стали досягнення в рослинництві аграрного холдингу “Миронівський хлібопродукт”. В своїй діяльності корпорація “Сварог Вест Груп” взяла за основу в рослинництві радянські технології, які вдосконалила. Щорічно здійснюються експериментальні посіви на 200 га, де тестують до 50 видів гібридного насіння, за допомогою фахівців агрохімічної лабораторії кожний рік відбувається експертиза ґрунтів на різних ділянках, яка коштує 350000 доларів США, за результатами якої приймаються рішення щодо посівів та внесення добрив для підвищення врожайності. Корпорація використовує цукрові буряки в програмі органічного землеробства: коренеплоди використовують для виробництва цукру, а гичку залишають на полі, вона згниває та використовується як добрива, що збагачує ґрунт. Вже п’ять років застосовується точне землеробство, яке передбачає контроль ґрунту та посівів за допомогою GPS – навігації. Результатами технологічних новацій та сучасного ефективного менеджменту в корпорації “Сварог Вест Груп” є лідерство з продуктивності, ефективності та дохідності рослинництва в Україні: врожайність та рентабельність зернових в 1,5-2 рази вищі ніж в середньому в Україні (табл.2).

Таблиця 2

Ефективність виробництва пшениці (третій клас)

Компанії	Урожайність, т / га	Ціна, \$/т	Затрати на 1 га,\$	Виручка з 1 га,\$	Рентабельність, %
МХП	5,1	220,8	830	1126	35,7
Сварог Вест Груп	6,4	232,1	875	1485	70,0
В середньому в Україні	3,5	220,8	585	773	32,1

Стосовно залучення інвестицій, необхідно враховувати ризикованість аграрного бізнесу в Україні та можливості, які можна використати у власних інтересах, визначивши найсприятливіший для інвестування момент, оптимальність термінів та інструментів інвестування. Для успішної реалізації інноваційної політики, необхідним є креативний підхід до розвитку компанії, який сприяє дієвому реагуванню на зміни бізнес-клімату, враховуючи наявні перспективи та можливі загрози. Перепонами для здійснення інноваційної діяльності в аграрній сфері є незавершеність земельної реформи та суперечливість інструментів державного регулювання, що не дає впевненості в захищеності здійснених інвестицій.

Заслуговує на увагу досвід Ізраїлю в розв’язанні проблеми ефективності та конкурентоспроможності аграрного виробництва і продовольчого забезпечення. Без чорноземів та власних енергоресурсів, з великим дефіцитом прісної води, у напруженій атмосфері тисячолітніх конфліктів із сусідніми арабськими країнами та періодичних бойових дій, країна намагається зайняти гідне місце в світовій еліті аграрних держав. Ізраїль забезпечив внутрішній ринок та здійснює експорт овочів, фруктів, молочних та морепродуктів у країни Західної та Східної Європи, США та Канаду. Вся земля в Ізраїлі державна, тому

фермери беруть її в оренду на 49 років. Приватні господарства об'єднані в кібуци, які в середині минулого століття нагадували радянські колгоспи, перетворилися на багатопрофільні аграрні холдинги. Новим трендом ізраїльської аграрної галузі є диверсифікація і концентрація та високі технології. Уряд фінансує використання сучасних, високопродуктивних технологій в аграрному секторі, які дозволяють економити ресурси, вдосконалювати якість продукції. Сучасні технології в тваринництві дозволяють утримувати Ізраїлю перше місце в світі за рівнем надоїв молока (12,5 тис. л в рік з однієї корови). Одна із таких технологій зацікавила українську компанію - Корпорацію Агро – Союз, яка з 1991 року займається впровадженням сільськогосподарських технологій в Україні, Росії, Казахстані. Корпорація Агро – Союз придбала сучасну технологію в тваринництві в ізраїльській компанії SCR Engineers [6]. Застосування в Україні сучасних високих технологій в аграрному виробництві є важливою вимогою часу, що сприятиме розкриттю та реалізації потенціалу аграрної галузі.

Висновки. Формування конкурентоспроможного агропромислового виробництва можливо на основі інноваційного розвитку аграрної галузі України. Визначені інноваційні імперативи розвитку інтеграційних аграрних формувань підтверджують значимість і дієвість інноваційного чиннику в забезпеченні ефективності та дохідності їх діяльності. Інтеграційні аграрні формування мають значні переваги, стійкість і потенціал для подальшого розвитку в Україні та забезпечення зростання конкурентоспроможності аграрно-промислового виробництва.

Література

1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития; Капитализм, социализм и демократия / Й.А. Шумпетер; пер.с нем., англ. В.С. Автономов [и др.].- М.: Эксмо, 2008.-863с.
3. Фінансовий словник-довідник / [ред.- упорядн. М.Я. Дем'яненко].- К.: ІАЕ УААН,2003.-555с.
4. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
5. ТОП 100. Рейтинг лучших компаний Украины. - К.: Экономика, 2011.- № 3.- 96с.
6. Пасховер Александр На пустом месте / Александр Пасховер // Корреспондент.-2011.- №20.- С.48-52.

Summary

Zelysko I.

National University of Life and Environmental science of Ukraine ,Kyiv

THE INNOVATIVE IMPERATIVES OF DEVELOPMENT OF INTEGRATION AGRO-INDUSTRIAL FORMATION

*The role of innovations in agro-industrial production has been considered.
The innovative imperatives of development of integration agro - industrial formations*

have been analyzed. The peculiarities of competitiveness of agro-industrial production in Ukraine have been researched.

Key words: *innovations, investments, innovative development, integration agro - industrial formations, competitiveness.*

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.